

Moji Peski - crtice

MARIJANA ŠARAC

Kajićev most

Široka i dugačka Gupčeva ulica vodi do stare borove šume na sjever, presijeca Radićevu ulicu, nekad općinsku cestu za Grkinu i Severovce. Zapadno je stari grad i crkva Svetog Jurja po kojem je i Đurđevac dobio ime. Istočno od nje je stara Klaonička, danas Braunova, južno je Kajićev most preko kojega vodi cesta za Kalinovac. To su Peski. Zelenilo, cvijeće pred kućama, drvored, dvorišta s njegovanom travom i cvijećem, asfaltirane ulice...

Stojim nasred prazne ceste: Nema živoga pijeska koji je letio u oči čim je zapuhao malo jači vjetar pa su svima oči bile crvene; nema dubokih *kolomija* u koje su se urezivali kotači drvenih kola svakoga dana, a noge kravica i konja upadale duboko u pijesak; nema vododerina iza pljuska kad bi se pijesak nakupljao na hrpice toliko drage nama djeci za gradnju kućica, bedema i štalica. Nema više ni drvenih ograda kojima su se štitili vrtovi kako bi u njima moglo rasti povrće i cvijeće, a da ga ne prekrije pijesak. Dvorišta su bila goli pijesak. Zbijen i gladak. Trebalo ga je samo pomesti subotom jer su kokoši i patke radile nered. Dvorište je uvijek moralo biti uredno kao i štalica. Ipak, oko gnojišta nije se moglo hodati bez *gumenjaka*. Gnojnica je tekla u vrt ispod plota. Zimi se dimilo iz gnoja kao iz dimnjaka i mišao se topli vonj s dimom.

gdje su zime s dubokim snijegom, zbijenim po cesti, a znao je pasti već oko svete Kate (*Sveta Kata, sneg na vrata!*) pa bi se zadržao do proljeća i sjajio na suncu da se nije moglo gledati u njega, a ni hodati po izlizanim tragovima od *sanjki* punih drva. To su bila prava klizališta za nas djecu! Dah starine vraća se u sjećanjima. Prohujalo

vrijeme. Godine jednoga života izbrisane novim životima. Više ništa nije isto. Zar zaista?

Vjetar donosi miris dima. Topao i opor kao nekad. Zatvaram oči: snijeg škripi pod nogama. Iz daleka zvone saonice s konjskom zapregom. Susjed vozi drva iz šume. Čekale smo ga na Kajićevu mostu. Privezao je naše sanjke za svoje. Dvoje, troje. Sve jedne za drugima. Smije se. Puši lulu. Sjedamo. Crveni obrazi i smijeh. Jurimo našom ulicom. Pijetao kukuriče iza drvene ograde. Znatiželjni psi laju. Ledeno cvijeće na prozorima. Okićeni bor: crvene jabuke, srebrni orasi, *bačice* i vilina kosa. Čiji je ljepši? Smrznuti nosovi, prsti, uši, koga briga! Zubato sunce ne može otopiti svijeće što vise s krovova. Samo malo kapaju i sjaje sa streha. Vrapci se skrivaju i uvlače pod slamu glasno živkajući. Zatrubio je auto. Ljutito što tu stojiš? Iz njega triješti glazba. Nova i nepoznata. Prolaze dvije djevojčice pognutih glava. U rukama im upaljeni mobiteli. Bulje u njih i smiju se. Ne gledaju se. Sunce se sakrilo za oblak. Bit će kiše. Ulica je opustjela. Vrijeme je za odlazak.

Žetva

U vrijeme moje prabake pred sto godina, život je tekao mirno, puno se radilo i Boga molilo. Dani u tjednu bili su za posao, a nedjeljom se išlo na misu i odmaralo. Zahvaljivalo mu se na daru žetve, plodovima jeseni, zdravoj stoci. Živjelo se čestito i u zajednici. Svatko je imao svoje mjesto u obitelji. Cijenilo se poštenje i marljivost. Muškarci su brinuli o stoci, dovozili drva, orali i kosili. Žene su kuhale i prale, sadile vrt, prele, tkale, vezle, plele, odgajale djecu i išle na

njivu s muškima. Djeca su išla u školu do četiri razreda, čuvala mlađu braću i sestre, išla na njivu sa starijima, čuvala krave i pomagala pri radu. U žetvi su svi sudjelovali.

Žetva je počinjala nakon košnje trave i pospremanja sijena, krajem lipnja. Najprije se žeo ječam i raž pa pšenica, hajdina, proso i zob. To je bio cjelodnevni posao. Rano jutrom došlo se na njivu, pomolilo i počelo žeti. Svatko je imao svoj srp (kosicu) kojim je rukohvat po rukohvat lovio žito i sjekao ga, stavljao na prije složen pojas od žita i vezao u snopove. Snopovi su morali biti jednaki po veličini jer su se kasnije slagali u stogove (stavice ili križ) po 21 snop. Tako se je znalo koliko se stogova može prevesti odjednom na kolima. Voz nije smio biti previsok da se ne bi prevrnuo, niti pretežak jer se vozilo po duboku pijesku pa su kotači duboko propadali. U podne se sjelo u hlad i pojelo što se donijelo. Prije jela zahvalilo se Bogu za hranu. Želo se gotovo do zalaska sunca. Podigli su se snopovi u stogove s okrenutim klasjem prema gore da se žito još posuši i krenulo kući uz pjesmu i priču. Mladi nisu ni osjetili da su cijeli dan radili.

Nekoliko dana poslije žetve dovozilo se žito kući i ostavljalo na velikoj hrpi kraj gumna. Na gumnu se postavio veliki drveni izrađeni vrbov panj koji se zvao jarac. Učvrstio se sa strana kolcima zabijenim u zemlju koji su mu bili kao nogari. Na njemu su se najprije tukli snopovi sve dok nije ispalo sve klasje i zrnje. Zatim se jarac maknuo, a žito tuklo s dva okrugla štapa povezana kožnim remenom. Čisto bi se žito spremalo u vreće i nosilo na tavan, a pljeva u posebni dio gumna jer je ona služila za hranu kravama uz sijeno i posije, ali i kod zidanja kuća jer se miješala s glinom radi čvrstoće. Takav mort nije pucao niti se topio na kiši. Od ražene slame radio se *ritek*. To je dugački snop lijepo očišćene slame koji je služio za pokrivanje krova - škoflanje, umjesto crijepa. Sve su stare kuće bile slamom pokrite. S tim je spremanjem žita žetva završila.

Pedeset godina kasnije, u mom djetinjstvu, dosta se toga promijenilo. Žito se kosilo kosom, a skupljalo srpom. Svežnjevi su se stavljali isto na pojase i vezali njima. Muški su kosili, žene otkose skupljale sr-

pom i stavljale na pojase koje su savijala djeca. Snoplje se vozilo kući, ali se više nije tuklo i vijalo nego *motoralo*. U dvorište bi došao motor, stroj koji je odvajao zrnje od slame i pljeve. Susjedi su pomagali jedni drugima jer je trebalo puno ruku za posluživanje stroja. Poslije posla služilo se jelo kao na svadbi. Juha, kuhano i pečeno meso, sos, krumpir salata, krastavci i svježe narezano zelje s octom i uljem, dizani kolači. Prefino!

Braunov paromlin

Moja je majka jako voljela svoga starog djeda i baku. »Staroga japico i staro majkico«, kako ih je zvala. Još je bila mala djevojčica i nije razumjela zašto je baka tako čvrsto zaspala u krevetu i nije se dala probuditi. Onda su je na silu odveli od bake k susjedi, a došla su strašna crna kola s crnim konjima, svećenik i križ i puno ljudi pa su odvezli bakicu u sanduku na groblje gdje su je zakopali u zemlju. Njezinu bakicu!

Stari je djed jako volio svoju unučicu i pričao joj priče iz davnine, svoje mladosti i života: »Se je to istina«, rekao je i nastavio: »Imal sem dva konja i melina na Drave s kompanjonom. Bilo je više melinov i si so imali posla. Imal sem dogovora s kompanjonom. Jeden tjeden je jeden mlel v melinu, a drugi tjeden drugi. Neje to bilo leko. Mlelo se je den i noć dok se žito neje semlelo. Zemala se je desetina za ušur. Na početku tjedna natovaril sem na kola cula i maže od susedov z vulice kojem je trebalo zmleti. Na kraju tjedna dopelal sem meljo. I tak je to išlo. Imali smo i kovačnico. Ako je trebalo potkovati konja, a nesi mogel platiti, delal si za dug na mekote ili zvlačil dreva z šume. Drugi so majstori tesari tak delali stole, stolce, obloke i ormare, drugi pak čizme i cipele. Se je bilo moguče dobiti za delo. Grnčari so vozili grnčarijo, zdele, tanjere, vrče za vino od zemle i kulko je stalo vnuter šenice, tulko je koštalo. Cigani koritari delali so drevene struganke, i velika korita i za to dobivali žito. Sakoj je od nečega pošteno živel ako je puno delal. Bili so čisti računi i straj Božji. Malo je bilo pismenoga sveta. Župnik, učitel i doktor. Deca so malo išla v školo. Znalo se je o sakomu se. I za malo se

je dolazilo na loš glas. Čestiti roditelji imali su svetu dužnost svoje dete dati u čestito ižo i ono se je, muško ili žensko isto tak moralo ponašati. A onda je u Đurđevac došao Židov Braon, napravio paromlin, a melini na Drave so ostali samo onem koji so bili blizu i koji so za se samo mleli. Neje se više splatilo voziti žito v melin. Tak je moj melin propal. Novi melin pojel je stare meline i navade i premenil življenje.«

Žalostan i osiromašen, moj djed prodao je konje, polako je slabio i otišao za dragom mojom bakom u crnim kolima s crnim konjima tamo kamo svi odlaze.

Stari Kristić

Na drugom kraju ulice, blizu Kajićeva mosta bila je kuća Branke Žajove s kojom sam se lijepo igrala dok sam bila mala. Njena starija sestra Kata bila je jako važna u ulici jer je išla u gimnaziju. To je u ono vrijeme bila velika stvar. Prije nje još je samo jedna djevojka išla *na velike škole*, čak u Zagreb, i postala tamo profesorica. Zaboravila sam kako se zvala. Mnogo kasnije i ja sam otišla u Zagreb, a poslije mene i druge. Školovanje je postalo normalno i za djevojke. Pokraj Brankine kuće bila je slamom pokrivena Kristićeva kućica. Stara, nakrivljena, ograđena drvenim plotom koji se mjestimično urušio od truleži. Često smo kroz rupe znale zavirivati u njihovo dvorište. Kristićevi su imali jednu kćer. O njoj se govorilo samo šaptom. Odmah poslije Drugoga svjetskog rata ona je za svojim dragim pobjegla preko granice. Javila se iz Australije. Starci su ostali sami. Sadili su samo vrt i imali nekoliko kokoši. Bili su velika sirotinja.

Ni Žajovi nisu bili imućni. Doselili su se u Đurđevac odnekud s mora. Govorili su drukčije, čakavski. Brankin je otac radio u mlinu. Plaća je bila mala, ali živjelo se. Svakoga ljeta, kad više nije bilo nastave, Kata,

Branka i njihova mama danima su u boriku skupljale šišarke za zimu. Vukle bi iz šume velike vreće pune šišarki. Brankina majka bila je dobra žena. Jednom nas je poslala starom Kristiću nešto odnijeti. Tako sam ja po prvi puta došla u njegovo dvorište i kuću. Ušle smo kroz rasklimana ulična vrata u dvorište. Kokoši su čeprkale po pijesku. Uza zid, koji je bio sav trošan i popucaao od vlage, rastao je drač. Voda se sigurno cijedila uz njega i stvarala lokvice. Vrt je bio zapušten i kokoši su lako mogle u njega između potrganih dasaka. U njemu nije bilo ničega. Nekoliko godina ranije starom je Kristiću umrla žena i ostao je sam. Kućna su vrata bila privvorena. Bilo je mračno. Zemljani pod, prljavi prozorčić, jedva proziran i vrata u kuhinju. Glasno smo pozdravile: »Faljen Isus!« Otvorio nam je vrata od kuhinjice i pozvao nas unutra. Kuhao si je ručak na staroj zidanoj peći u kutu na drva. Sjele smo. »Ja si tak skuvam juvico i najem se«, rekao je. U malom lončiću skuhao je šaku tjestenine, rezanaca, u malo vode, to posolio i stavio sa strane. Vidio je da gledam zid na kojem se nalazilo raspelo s cvijećem od papira, izbljedjelo i prljavo od muha, svete slike Srca Marijina i Isusova, zrcalo podbuhlo od vlage i nekoliko šarenih razglednica. »To nam je poslala kćer z Australije. Zdavna, još je moja žena bila živa. Napisala je da bo došla pogledati nas dok se bo moglo. Sad bi jo zaprlji. Neje mame bila ni na sprevodu. Morti dojde mene. Kaj moreš. Takva so vremena.« Izgovorio je suznih očiju. Suze su mu curile i kapale v tanjur. Mali, mršav, sijed, u poderanom kaputu i zamazanom šulcu. Bilo nam ga je žao. »Bo došla«, rekle smo. Ali nije došla. Prošle su godine. Više nema kućice slamom pokrite. Sama se srušila. Općina je Krstića pokopala. Zemlja je sad općinska. Na prodaju, ako je možda netko kupi za svoju novu kuću.

MARIJANA ŠARAC rođena je u Đurđevcu gdje je završila gimnaziju. U Zagrebu završava studij jugoslavistike i ruskog jezika na Filozofskom fakultetu. Do mirovine je predavala hrvatski jezik u gimnaziji u Zagrebu, gdje i danas živi. Najveće su joj bogatstvo sin Mislav, snaha Bernardica i šestogodišnja unuka Jana.